

Maavalla Leht

Radokuu 10 221

Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koda

◆ Kunda hiiemäele tuuleparki ei tule

Eelmise aasta porikuu kuulutas riigikohus õigustyhiseks Kunda linnavalikogu otsuse rajada Kunda hiiemäele kaks elektrituulikut, teede- ja elektrivõrk ning parkla.

Kohtulahend lõi eeskju, mis suunab omavalitsusi planeeringuid koostades arvestama hulga enam looduslike pyhapaikadega ja põhiseadusega tagatud usuvabadusega.

Härjapea koda vaidlustas detailplaneeringu kehtestamise otsuse ülemöödunud aasta lõikuskuus pärast seda, kui koja esitatud ettepanekud tuulepargile paremate asukohtade otsimiseks ja hiiemäe säilitamiseks pyhapaigana ei leidnud linnavalitsuses mõistmist.

Sama aasta sygisel oli maausulistel põhjust rõõmustada. Tartu halduskohus rahuldaskoja kaebuse ja tyhistas Hiiemäe tuulepargi detailplaneeringu kehtestamise otsuse.

Kunda linnavalitsus ja kavandatava tuulepargi rahastaja Oceanside OY ei leppinud kaotusega ning kaebasid edasi Tartu ringkonnakohtusse. Too tyhistas halduskohtu otsuse ja taastas planeeringu kehtivuse.

Nyyd oli pall taas maausuliste väravas. Nad esitasid

10 220. (2007.) aasta urbekuu 20. päeval apellatsioonikaebuse riigikohtusse, kes tegi neile soodsa otsuse.

Kunda Hiiemägi on üks vähestest kaitse all olevatest hiitest, mis asuvad riigi või avalik-õigusliku isiku maal ning on avatud huvilistele ja maausulistele kasutamiseks ilma piiranguteta.

Hiis on kaitse all pinnavormina ja pärimuseuurijate sõnutsi on mäe kohta säilinud silmatorkavalt palju ja erilist rahvapärimust.

Lisaks avastas koda sealt viis iidset kivikalmet, millest üks on määratud vähemalt 2500 aasta vanuseks.

Yleläänud aastal kiitis Eesti heaks vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni, mis hõlmab ka looduslike pyhapaiku ja nendega seotud tavasid.

Maavalla koja, Tartu ylikooli ja Eesti kirjandusmuuseumi osalusel on kultuuriministeriumis valminud looduslike pyhapaikade riiklik arengukava, mis näeb ette järgmise kymne aasta jooksul pyhapaikade kaardistamise, uurimise, kaitse alla võtmise ja asjakohase teabe jagamise.

Ahto Kaasik, Maavalla koja vanem

Muistne maa rahva õigus

Ivo Mahhov,
vandeadvokaat

Õigus ja inimeste õigusteadvus on rahva ajaloolise kultuuri osa. Nii, nagu me täna säilitame ajalooliselt väärtuslikku ehitist ja püüame elus hoida murdeid, nii peaksime teadvustama ka oma õigusajalugu, olema selle üle uhked ning märkama iidse tavaõiguse ilminguid tänapäevases õiguses.

Tuhande aasta tagusest ajast pole säilinud koodeksite virnu ega riigikogu stenogramme. Seetõttu kaheldakse teinekord, kas ongi võimalik midagi tolleaegse õigussüsteemi kohta arvata või kas meil see õigus üldse eksisteeriski.

Tegelikult on õigusajaloolastel olemas üsna terviklik ettekujutus muistsest tavaõigusest. Lai ja seniajani lõpuni läbi uurimata on ka allikate kogum.

Kõigepealt on uurijatel kasutada kirjalikud allikad. Läti Henriku kroonikast loeme, kuidas loodusjumalal lasti kohut mõista usuvend Teoderichi üle, kelle õnneks astus hobune üle oda õige jalaga.

Põnevaid vihjeid, mis lubavad teha järeldusi ühiskonnakorralduse ja avaliku õiguse kohta, võib leida skandinaavia saagadest, vene kroonikatest ning Taani hindamise raamatust.

Huvitav allikas muistse õiguse uurimiseks on keel, mida iga päev räägime.

Et olulised tehingud kehtiksid, tuli need millegagi tagada. Tehingut tagasid kihlad. "Kihlad" tähendasidki maarahva õiguses eelkõige lepingut. Kihlumise, s.t muistse lepingu läbi, toimus näiteks abiellumine. Nii nagu me teeme abiellumisel pulmakinngitusi tänapäeval, tagati ka muistne kihlumine andidega. Kingitusi tehti üksteisele, aga ei unustatud ühtlasi, et oleme looduse osa, ja and jäeti ka ohvrikivile. Tähtsaimad haldusüksused, kihelkonnad, tekkisid külakondade vabatahtliku ühinemise tagajärjel.

Sõna "mõis" seostatakse meil tavaliselt keskaegsete saksa rõhujatega. Seetõttu võib üllatada fakt, et kohanimedes

esinesid mõisad juba Taani hindamise raamatus Põhja-Eesti aladel 1219. aastal. Eestis on mõisakülasid, kus kunagi mõisahäärberit seisnud ei ole. Keeleteadlased tuletavad selle mõiste omakeelsest sõnühendist "mo isa" koht, isalt saadud "mulle" kuuluv omand. Need kohad paiknesid tavaliselt eraldi külade ühisvaldustest. Õigusajaloolane leiab siit kinnituse sellele, et XIII sajandi alguseks olid meil olemas päritavad eravaldused.

Palju võivad kõnelda muistised. Meil on väljakaevamistel ilmnunud rikkalikke hauapanuseid naistele, see räägib nende tugevast õiguslikust positsioonist perekonnas, sealhulgas pärimisõigusest.

Mündileiud viitavad aladele, kellega kaupa tehti ja suheldi. Need geograafilised piirkonnad, kust on pärit Eestis leitud mündid, pidid mõju avaldama ka meie õigusele.

Huvitav allikas muistse õiguse uurimisel on kombes. Möödunud sajandi algul esines Eestis veel tava, mille kohaselt alustati külas heinategu korraga. Kui keegi alustas, viskasid ka kõik teised oma muud tööd nurka ning hakkasid niitma. See seletub asjoluga, et muinasajal olid heinamaad perede ühisomanduses ning heinategu algas niidutükkide ühise väljajagamiseks niitmiseks. Muudel välitöödel nagu künd sellist üksmeelt ei täheldatud, mis räägib sellest, et põllumaade valdus oli püsivam.

Ja lõpuks vanasõnad, muistendid, rahvalaulud, jutud, pärimus.

Pärimisõiguse osas on õigusajaloolased olnud arvamusel, et eesti alal, nagu ka germaani õiguses, ei tuntud testamente. Kui aga lugeda eesti muinasjutte, kohtame motiivi, kus surev isa kutsub kolm poega voodi ette. Kaks vanemat ja hakkajamat saavad maad ning talud, noorem saadetakse õnnemündiga laia maailma. Mida seegi muud on kui viimse tahte väljendus, samamoodi kui Rooma õiguses rahvakoosolekul avalikult deklareeritud suuline testament?

Laiemalt teadvustamata on asjaolu, et vaatamata ristirüütlike ja järgnevate vallutajate võimutsemisele, ei sekku-

nud uued valitsejad üldiselt maarahva tavaõigusesse. Alles Rootsi ajal, XVII sajandil, hakati Eestis laialdaselt kasutama Rooma õiguse retsepttsioonil põhinevat kõikehõlmavat õiguslikku regulatsiooni. Kuid ka see võttis ulatuslikult arvesse kohalikke kombeid ja tavasid. Seega võib väita, et laialdase rahvapärимuse kogumise kõrgajal XIX sajandi teisel poolel oli rahva mälu muistsetest aegadest peale välja kujunenud tavaõiguse osas üsna värske.

Praegu kehtib meil süsteem, mille järgi peab pärija selleks, et pärima asuda, pärandi vastu võtma – reaalselt pärimiseks soovi avaldama. Kodukoha maha jätnud, sugulastega sideme kaotanud inimene jääb pärandist ilma, sest ta ei tea pärandaja surmast. Selline süsteem soosib neid sugulasi, kes olid pärandajaga lähedastes suhetes. Tagaplaanile jäävad "naervad" pärijad – need, kes pärijast kaugeks olid jäänud ning kellele päranduse süllekukkumine mitte leinaks, vaid rõõmsaks sündmuseks kujuneb.

Selline aktiivse pärandi vastuvõtu süsteem on meil iidne ning ulatub tõenäoliselt tuhandete aastate taha. Pärast peremehe surma jäi talu kohalolevatele perekonnaliikmetele. Saarlased-läänlased saavutasid oma 1255. aasta "ustavuslepingus" piiskop Albert II ees muuhulgas selle, et pärijad võisid perila (talu) hõivata. Kui pärijad olid asunud maksma pärandaja veritasu võlga, ei saanud neil perilat enam ära võtta.

Saksamaal valitseb teine vastuvõtusüsteem, kus pärijateks loetakse automaatselt ka "naervad" ja kadunud pärijad. Meie reformikavad näevad ette vana vastuvõtusüsteemi hülgamist ning Saksamaal kehtiva õiguse kopeerimist. Nendes vaidlustes pole kahjuks tähelepanu pööratud õigusajaloolisele küljele.

Vähene huvi omaenda õigusajaloo vastu on kivi eelkõige juristide kapsaaeda. Juuraloengutes uuritakse Babüloonia kuninga Hammurapi koodekseid ja Rooma õiguse ajalugu, kuid ei osata uhkust tunda selle üle, mis on olnud ja on meil endal. See on võlg esivanemate ees, mis on veel "võera varandus".

Trükist ilmus 10 221. (2008.) aasta Maavalla kalender, mis tutvustab maarahva ajaloolisi looduspühi, kombeid ja tarkusi. Sirvikalendrisse on valitud pühad, mille põline tähendus või kombestik on teada.

Lisaks tavapärasele nädalapäevadele, tähtpäevadele ja neljale kuuveerandile saab kalendri abil määrata pehmeid ja kõvasid aegu. Nii saab kavandada oma tööd ja tegemised kõige soodsamale ajale.

15. jõulukuud Põlvemaal Mammastes peetud Maavalla koja esinduskogul valiti maausuliste vanemaks taas Ahto Kaasik. Eesti põlist loodususku hoidvate kodade katusyhenduse juhatusse valiti veel kirjutajana Kadri Soon ja vardjana Tiit Kaasik.

Emajõe koja eesotsas on Toomas Sildvee, Oliver Parrest ja Anna-Liisa Lutsar, Emujärve kojalt Alvar Vodi, Helen Koks ja Ergo Leilop, Härjapea kojalt Ahto Kaasik, Madli Karjatse ja Kadri Soon ning Saarepealsel Juhan Veel, Tõnu Otstavel ja Elo Liiv.

Venemaale Lauga jõe suudmesse ehitatavale suurele sadamale ja selle kõrvale plaanitavale linnale jääb ette kolm vada küla. Neist Jõgõperä on kavas täiesti lammutada. (Fenno-Ugria)

Russell Means, üks lakotade juhte teatas, et lakotad taanduvad lepinguist Ühendriikidega ja loovad oma riigi. Eesti põlisrahvaste liikumine tunnustas nende iseseisvust.

Šotimaa parlamenti saabus taotlus kuulutada keskajal nõidadena põletatud inimesed süütuks, vahendas "Eesti Päevaleht".

XVI-XVIII sajandini hukati Šotimaal ligi 4000 nõiaks kuulutatud inimest. Viimased nõiad saadeti tulesurma 1722. aastal.

Ootuste kohaselt lõpetab parlament lähiajal selle kurva peatüki Šoti ajaloos.

Harjumaal Anija vallas Vetla kylas asuva veelektrijaama paisu tõttu on jäänud vee alla läheduses asuv kaitsealune püha allikas ja ümberkaudsed elanikud on hädas maa liigniiskusega. ("Eesti Päevaleht")

Marjapunapäev tähistab kevade algust

Marjapunapäev ehk punamaarja, maarjapäev, maarepäiv, maarepäe, maarjapäev, naistemaarjapäev, kaps-
tamaarjapäev, kapistamaarjapäev, pastumaerebe ja paastumaarjapäev, on alati 25 urbekuud ehk 25. märtsil. Marjapunapäev tähistab kevade algust. Päev on juba pikem kui öö. Ussidele ja mutukatele tuleb hing sisse, karu tuleb pesast välja, paiksed linnud ehitavad pesi ja hakkavad munele, saabuvad rändlinnud, havid pöörduvad järvedest jõgedesse kudem-
ma.

Looduse elujõud ärkab, elu valmis-
tub end jätkama ja taaslooma.

Siitpeale ei tohi ilma linnupetet võt-
mata enam hommikul õue minna.

Nagu munapäival, nii nüüdki tehak-
se mitmesuguseid taigu, mis toovad eelolevateks kuudeks edenemist ja mõnukat olemist.

Tuleks tõusta varakult enne päevatõu-
su ja pesta nägu, võtta linnupetet ning tuua väljast laaste või puuhälge. See-
järel minnakse kogu perega vaatama, kuidas päev tõuseb.

Nagu pühad ikka, teeb marjapuna-
päevgi kõik elava pühaks ja puutu-
matuks. Täna ei tohiks metsast puid raiuda ega puult oksa murda.

Suurel maal on marjapunapäev ees-
kätt naiste püha. Naised ei tee tööd, vaid käivad üksteisel külas ja lähe-
vad hulgakesi kõrtsigi.

Juuakse marjapuna - punast viina, veini, õlut, toorest muna - või süüak-
se jõhvikaid. Eks punane mahlgigi ole hea. Marjapuna joomine annab su-
veks tervist, jõudu ja head jumet. Siis "päike ei põleta mustaks" ja sääsed ei söö. Puna joonud tüdrukud saavad kergemini mehele ja poisid meeldi-
vad tüdrukutele. Marjapuna joovad mehedki. Puna joomine kosutab elu-
jõudu.

Marjapunapäeval tehakse suuri üle-
pannikooke või laiu karaskeid. Ote-
pääl on keedetud tanguputru. Kes tahab aga midagi õige erilist, võiks Tarvastu vana kombe järgi küpseta-
da havimarjakooki.

Peipsi looderannikul, aga ka Rāpinas ja Piirissaarel on marjapunapäev ka-
lapüha. Kala tuleb nüüd jõkke kudem-
ma ja sel puhul süüakse suure pidu-
likkusega ära "perämäne vana haug". See on eelmise aasta kudemise ajal püütud kõige suurem ja toredam havi, mis on soolatud ja kuivatatud. Iisakus on sel päeval söödud ka hau-
gimarjast keedetud suppi.

Talvel murdis Muhumaal pärast pikka ja väarikat elu Võlla hiietamme tüvi. Kevadel võib minna piiluma, kas tema külje alt sirgub järeltulijaid.

Pärimus

Maarjapäeval pidi karu edimäst kõr-
da pesast vällä tulema. Päevatõse-
mise aal. Aeti latsi ka üles, et: "Tule
üles, muidu makad karuune sälgä!"
Peräst võisid jälle magama minna,
aga päevatõsemise ajal pidid kõik
üleväl olema. *Rannu*

Küpsetatakse "lako vatsko", tähende,
et suvel laiad kapstalehed saaks. Nae-
sed, kes neid küpsetanud, pannud ise
valged tanud päha ja laulunud: "Suuri
päid ja lako lehti", et suured ja val-
ged kapstapead saaks. Keritud ka
lõnga, et kapstapead kõvad saaks kui
lõngakerad. Juuakse ka tublisti pun-
na. *Rāpina*

Maarjapäeval läinud kõik küla naised
kõrtsi, seal olevat alganud siis tanude
vahetamine. Tanud pidanud hästi val-
ged olema. Kes valgema tanu sai, sel
pidid sui suuremad kapsad olema. Siis
joodud ka veel maarjapuna, mis pidi
koosnema õllest ja viinast. *Helme*

Kõrtsi võtsid kaasa mehele soovijad
peidetud tanu. Kui tanu õnnestus kel-
legile meesolendile päha pista, siis
seda peeti mehele saamise eelduseks.
Mees aga pidi välja ostma kaks pu-
delit õlut. See protseduur tegi omaja-
gu lõbu. See aga tõmbas kõrtsi palju
rahvast. *Sangaste*

MAAVALLA LEHT

leht@maavald.ee

Toimetaja Kadri Soon

Kujundajad Kristiina Printsman, Kadri Soon

Kadri Soon

Väljaandja Taarausuliste ja Maausuliste

Maavalla Koda

Postkast 363, 50002 Tartu

koda@maavald.ee